

probationes per testes, chirographa, aut instrumenta, aut æstimatores. Et quem ordinem in hac liquidatione Iudex executor servare debeat, & quas exceptiones debeat admittere, & ad liquidationis iudicium spectent? docet Bart. in l. 2. num. 5. de sententijs, quæ sine certa quantitate, Bald. in l. 2. C. de executione rei iudic. & in l. decem, ff. verborum oblig. Roderic. Suar. in l. post rem iudicatum, in declaratione legis Regni, limitatione 4. Covarru. lib. 2. variarum, cap. 11. Menochus de adipiscenda possessione, remedio. 5. quæst. 10. Parlador. lib. 2. rerum quotidian. cap. fin. 1. part. §. 12. numer. 30. Scaccia de appellat. quæst. 17. limitatione 9. num. 34. Et quando deterioratio melioramenti compensetur? disputat Escobar de ratiocinijs, cap. 19. per totum, Mantica de contractibus, tom. 2. lib. 22. tit. 29. per totum. Probatio autem æstimationis damni, quandoque juramento ejus, qui damnus passus est, remittitur; ut in cap. fin. de his qua vi; & in cap. in primis gloriosus. 2. quæst. 1. & in cap. olim, §. quare, de injurijs, & in l. si quando, C. unde vi, ubi Iason. numer. 27. Berengarius in l. unica num. 164. versiculo, cum de crimine, C. de sententijs, quæ pro eo quod interest; quod in quibus casibus, & quomodo procedat? prosequitur latè Mascardus de probationibus, concl. 471. per totam, ubi plures refert.

21 Quandoque etiam per statutum municipale, vel ex consuetudine sunt certæ personæ à Consilio, vel populo creatæ, quorum fides est approbata, & eorum assertioni circa æstimationem damni statur, & absque figura, & strepitu iudicij, qui damnus dedit (prout moris est) mulctatur in certa marapetitorum quantitate, ut dicemus in cap. de custodibus pascui, 19. infra.

Sed in casu, in quo antea loquebamur, quando Iudex executor procedit ad liquidationem damni, & ejus æstimationis, ultra probationem, quæ fieri potest, ut dixi per instrumenta, & testes; solent nominari æstimatores, qui agrum pascui devastatum videant, & de valore damni deponant, qui vulgò, *Appreciatores*, nuncupantur.

22 Nec enim novum in jure est, quod peritis in arte, in qualibet re, creda-

tur; ut in l. semel, C. de re militari, & in l. 1. ff. si memfor falsum mod. dixerit, Bart. in proæmio Digestorum, Joan. de Platea in l. 1. C. de discussoribus, præsertim si sint designati in loco disquisitioni rei, de qua agitur; & quandoque unicus Officialis, seu æstimator sufficit; ut in l. 1. C. de ponder. & auri illat. lib. 10. ubi Angel. Bart. in l. si librarius, colum. penult. ff. de regul. juris, notat Anton. Gomez, tom. 2. de contractibus, cap. 9. circa finem.

Isti verò æstimatores nominati, quorum executor declarationem poposcerit, debent esse duo ad minus, ut in authent. de non alienandis, aut permutandis, §. quod autem, col. 2. qui cuncta, & speculativè, & minutatim, facta temporum distinctione, considerent; juxta ea, quæ advertunt in proposito Abb. in cap. proposuisti, de probat. & in cap. fraternitatis, de frigidis, & maleficiatis, Bart. ubi supr. Baldus in l. hac edictali, §. his illud, Cod. de secund. nupt.

Qui æstimatores prius debent præstare juramentum de æstimatione ex bono, & æquo faciendâ, ut in dict. §. his illud, notat Alexan. in l. pretia rerum, num. 6. ff. ad l. Falcid. Bart. in repetitione leg. creditoris, colum. fin. n. 19. C. de pignoribus, & in l. Theopompus, numer. 8. ff. de dote prælegata, Aret. cons. 83. Quia multa fuerunt, post numerum. 11. Curtius Junior cons. 165. num. 20. versicu. Præterea ad probandam. hanc esse communem opinionem, testatur Cagnolus in d. l. 2. n. 258.

Quod juramentum potius credulitatis, quam veritatis est, quia æstimatione magis perspicitur iudicio intellectus, quam sensu corporeo; unde cum de facili possint errare, non sunt ad juramentum veritatis cogendi; ut rectè tradit Panthalius de Crema in dict. l. 2. C. de resc. num. 296. in fin. & post num. 298. versu. & licet superius, Mascardus concl. 653. n. 5. volum. 2. de probatione.

Et si isti æstimatores non sunt designati in loco, eligentur à partibus, ut advertit Pinellus in dict. l. 2. C. de rescindenda, cap. ultim. num. 3. Qui æstimatores nominati semel suscepto negotio compelli possunt per executorem, si taxationem faciendam recusaverint, ex Bart. in §. 1. cura carnis, ff. de officio præfecti urbi, & in l. §. 1. ff. nautæ, caupones; & in l. 1. ff. furti

CAPUT XVI.

Quid in præjudicium, seu commodum communitalis pascui, possit fieri à domino territorij, vel aliquo ex socijs.

SUMMARIUM.

furii adversus nautas, notat Joan. Garcia in tractatu de expensis, cap. final. à num. 24.

27 Si tamen æstimatores isti fuerint discordes non possunt ipsi eligere Tertium, sed hoc spectat ad partes, vel ad Iudicem, qui vel partes compellet ad eligendum Tertium, vel ipse eliget, ut in l. item si unus, §. si in duos, ff. de arbitris, tenet Bart. in d. l. creditores, d. fin. C. de pignoribus, docet Joan. Garcia ubi proximè, numer. 27.

28 Et ratione imperitiæ, seu suspitionis, utique possunt isti æstimatores recusari, tum quia debet fieri æstimatione à peritis, ut in dict. §. quod autem, in Authentico, de non alienandis, aut permutandis, ut consulit Franciscus Aretin. consil. 84. numero tertio, Curtius Junior cons. 165. numer. 20. ubi testatur de communi, Mascard. dict. concl. 653. n. 11. Tum etiam, quia non debent esse suspecti, ut in d. §. quod autem, ibi: & non suspectis; quinimo probi, & inculpata vitæ, & omni exceptione majores: nam licet hujusmodi æstimatores, non dicantur testes, nec ferre testimonium, sed potius habeant vim Iudicium, ut ait Franciscus Curtius in additionibus ad Alexan. in d. l. pretia rerum, verbo, peritorum, num. 6. Cagnol. in dict. l. 2. C. de rescind. num. 258. nihilominus omnis exceptio, quæ potest repellere testem, potest etiam repellere hujusmodi æstimatores; ut ait Aretin. in cap. causam, notabili 3. de probationibus, Mascard. ubi proximè, numero 7. & 8.

29 Et an à iudicio æstimatorum sit licita appellatio, quoad utrumque effectum? vide Joannem Garciam, ubi suprâ, num. 28. Salgadum de Regia protectione, 4. part. c. 10. num. 149. Et utrum sententia à Iudice lata ex informatione, vel declaratione æstimatorum transeat in rem iudicatam? discutit Pinellus dict. capit. ultimo, ex num. 6. qui, & suprâ relati cætera ad æstimatores, & eorum iudicium spectantia prosequuntur latius.

- 1 Pascendi ius non potest mutari in præjudicium communitalis.
- 2 Dominus territorij non potest pascua ad culturam reducere, nec vites plantare, nec modum pascendi quoquo modo pervertere, seu immutare.
- 3 Collectis fructibus, seu segetibus, usus herbe, quæ naturaliter nascitur, & spolijs, (quod ibi manet) omnibus est communis; licet in aliquibus locis, vel consuetudine, vel ordinatione municipalis careatur, ut aliquibus diebus post collectionem fructuum solus dominus agri immittat animalia sua ad depascendum, ut n. 4.
- 5 Dominus agri collectis fructibus, an possit illum sepibus, aut parietibus vallare, & clausuris munire, vel pratum facere? proponitur, & resolvitur remissive.
- 6 Expenditur in proposito, tex. in l. 13. & in l. 14. tit. 7. lib. 7. novæ Recopilati quarum decisionem, & iure consonam, & utilem admodum esse traditur n. 7. Et an localis sit proponitur n. 8.
- 9 Verbum illud, acquien, denotat restrictionem.
- 19 Dispositio alicujus rei in uno loco, quoties per frequentiam actuum contingentiam fit, non localis, sed universalis debet haberi.
- 11 Dominus agri collectis fructibus, seu segetibus non prohibetur prohibito plantare.
- 12 Expenditur in proposito, tex. in cap. eum in tua, de decimis; & intelligitur, n. 13.
- 14 Oppidum habens proprietatem terminorum pascui communis in usu, cum alio oppido, non potest in præjudicium communitalis, plantare bos terminos, nec ad culturam reducere, nec locare certo pretio exteris, aut gratis concedere.
- 15 Refertur casus in proposito cuiusdam litis, in qua Author patrocinium præstitit, & obtinuit.
- 16 Ampliatur propositio ante signata, ut nec

- Princeps, sine causa jus communis tollere non possit.
- 17 Usus bonorum cujuslibet concilij, tam statui Plebeiorum, quam Nobilium, equalis esse debet; & alter status in præjudicium alterius, pascui defensas temporales, & locationes herbae facere prohibetur.
 - 18 Servitatem habens, in communitate juris pascendi, non potest immutare servitutis, usum: Quod ampliatur num. 19.
 - 20 Expenditur in proposito, & intelligitur remissive, text. in l. acquisitum, §. proinde, ff. de usu-fructu.
 - 21 Communitatis pascui usus (omnibus sociis consentientibus, legitime potest immutari, & in aliud emolumentum) converti.
 - 22 Consensus sociorum in mutatione usus communis pascui, an nocet postea venientibus, & aliis qui paciscen- tium heredes non sunt, nec ab eis can- sam habent?
 - 23 Communitas usus pascui, ut mutetur; an sufficiat consensus majoris partis so- ciorum: an verò omnes debeant consen- tire? explicatur.
 - 24 Expenditur in proposito text. in l. 1. & in l. 6, & in l. 12. & in l. fin. tit. 7. lib. 7. novæ Recop. & intel- ligitur.
 - 25 Qualitas agri (utrum sit pascuus, an verò rumpi possit) ex quo tempore co- gnoscatur? traditur remissive.
 - 26 Pascuum, si aliquis ad culturam rede- git, vel plantavit, virum solvendo interesse liberetur; an verò necessariò debeat ad præstinam reducere formam? traditur: & n. 27. intelliguntur in proposito, textus in l. 6. & in l. 9. tit. 7. lib. 7. Recop.
 - 28 Sociis non potest consocio servitutem pascui acquirere, nec usum aptiorem, vel uberiorem reddere.
 - 29 Sententia super usu, vel communitate pascui lata, cum certo oppido, non no- cet alteri consocio communitatem ha- bentis: & ibi expenditur text. in l. 21. tit. 22. part. 3.
 - 30 Oppidum compascuum, utrum possit re- cipere vicinos de novo venientes; in præjudicium communitatis? traditur remissive.
 - 31 Servitus non potest concedi ab uno ex so- ciis; in præjudicium communitatis.

PRO vera materia seu thesisi capitis hujus elucidatione, in ejus initio est constituenda sequens propositio, seu regula, quod in præjudicium juris pascendi, quæsi in communi; non potest ab aliquo fieri mutatio status, rei, per quam usus ejus fiat deterior; quod in qualibet servitute, generale esse deducitur, ex l. Sabinus, ff. com- muni divid. l. locus, §. 1. ff. de usu-fru. l. si ususfructus, §. rescripto, ff. de aqua pluvia arcenda, l. si eo, in princip. ff. de servit. vind. l. si via, & l. si præses, C. de servitu. Vnde, quemadmodum in præ- judicium servitutis viæ, non potest qui eam debet, ædificare in loco, per quem ejus usus est habendus, ut in l. si domus, ff. de servit. urba. & in dict. l. si eo loco, Socinus consil. 105. lib. 1. Ita in præjudicium juris pascendi, do- minus territorij, seu termini non po- terit pascua ad culturam reducere; nec ibi bladum feminare; vel vites planta- re, nec modum pascendi immutare, ut tradit Romanus cons. 47. Bertrandus cons. 228. num. 1. & sequenti, volum. 6. Craveta cons. 4. num. 6. Avendaño 1. part. de exequendis mandatis, cap. 4. nu- mer. 22. vers. & semel acquisito; Covarr. lib. 1. variar. cap. 17. num. 11. vers. Sed & quoties; Cæpola de servitu. rustic. prædiorum; de servitu. juris pascendi, ex num. 40. Petrus Surdus cons. 27. n. 10. vol. 1. & cons. 65. n. 13.

Ex propositione superius posita, il- lud primo loco deducitur, quod cum collectis frugibus in quolibet agro, etiam privato, pastus herbae, quæ naturaliter nascitur, vel spolijs (ut ita di- camus,) quod jam relinquatur pro de- relicto; sit communis, ex doctrina Fa- brii in principio, Institut. de lege Fusia Caninia tollen. docet Chassaneus in con- suetud. Burg. rubrica 23. §. 2. vers. quæro quid operentur, num. 2. & §. sequenti, num. 4. Avendaño dict. cap. 4. num. 24. Licet in aliquibus locis vigeat consue- tudo, & solet esse ordinatio, quod per aliquem diem possit immittere tantum dominus collectis fructibus sua anima- lia ad pascenda illa grana, ut tradit Gregorius in l. 10. tit. 15. part. 7. ver- so, rastrojo. Merito dubitari potest, an dominus istius agri, in præjudicium illius communionis legalis, vel juris, quòd communiter collectis fructibus, & sublato semine competit: possit il- lum agrum, vel per totum tempus mu- tando

tando ejus qualitatem, & usum desti- natum: vel illo, saltem tempore post fruges collectas, usque quo iterum se- minetur, pratum facere, vel clausuris parietum, aut aliis septis eum vallare: ita ut aditus pecudum aliorum vicino- rum obrudatur; & domino ejus usus privativus sit. Quam quæstionem inte- grè per argumenta, & rationes ad par- tes copiosè examinavit Illustrissimus Præses Covarruv. in practicis, cap. 37. ex num. 2. Ideo ne ejus dicta transcri- bam; industrius omitto fundamenta ab eo pensata, & in utramque aciem illata; ejus tamen vera resolutione in hoc puncto contentus, quod licet ins- pecto juris communis rigore, non est quid considerabile; talem excludens facultatem domino agri: jure tamen nostro Regio expresse prohibitum ex- tat; talia prata, seu defensas facere; nisi ex lege, aut principali privilegio indultum tale jus fuerit, vel legitima præscriptione, domino agri constitu- tum sit; ut in l. 13. tit. 7. lib. 7. l. 14. tit. 7. lib. 7. Recopil. quæ, post- quam legem, seu ordinationem Abu- lensem, quia talia prata permittebat, uti publicæ utilitati inimicam corexit; sic in fine sui tenoris concludit: *Y damos licencia, y facultad à los de la dicha ciudad, y su tierra, y pueblos della, que puedan pacer, y rozar en los dichos termi- nos, que ansi por virtud de la dicha or- denança estan debessados, como lo bazian, quando los dichos heredamientos eran de diversos dueños, y antes que la dicha orde- nança fuese fecha, y por ello sean pren- dados, sopena que los que lo contrario hi- zieren sean avidos por forçadores, y como contra tales se proceda contra ellos.*

Cujus legis Regiæ decisio, & juri consona, & ex doctrina Fabri, & se- quacium supra vallata, & rerum expe- rimento, admodum utilis semper, & ubique visa fuit, teste Covarru. ubi supra, num. 3. vers. Quidquid, prope me- dium, Avendaño prima parte, cap. 13: Prætorum, num. 8. & jam prædixerat, cap. 4. num. 32. vers. Item nota, & cap. 1. n. 31. lib. 1. Azevedo in d. l. 14. num. 5.

Et licet ex ejus serie, videatur præ- dictæ legis Regiæ decisio localis, in terminis nempe Regni Granatensis, & privativè, ac singulariter sancita, circa eos, quibus ab invictissimis Re- gibus Dom. Ferdinando & Elisabetha,

aliqui agri, seu termini, in eo fuerint condonati, ut patet ibi: *Mandamos, que ninguna, ni algunas personas à quien nos ayemos becho, & hizieremos merced de qualesquiera cortijos, & heredamientos, y tierras en los terminos de las ciudades, y villas, y lugares del Reyno de Granada, que sin nuestra licencia, ni especial man- dado, no los puedan debessar, ni debessen, ni defender, ni defendan la yerba, y otros frutos, que naturalmente la tierra lleva, &c.* Illud enim verbum, à quien, de- notat restrictionem ut in l. Sticham, qui meus erit, D. leg. 1. notant Docto- res in l. cunctos populos, C. de sum. Tri- nit. & Fid. Cathol. & illa verba, de qua- lesquier cortijos, quæ sunt genitivi casus, junctis sequentibus, ibi: *en los termi- nos, & ibi: Para que todos los vezinos de las dichas ciudades, y villas, y lugares, eriam localiter disponunt; tamen præ- dicta decisio, (uti ejus ratio) univer- salis est, quoad omnia oppida, & hu- jus Regni incolæ; & ita colligi potest ex doctrina Bartoli in l. relegatorum, §. fin. ff. de interdicitis, & relegatis, num. 3: ubi ait, quòd si Imperator rescribit uni Præsidi, per hoc videtur omnibus res- cribere; & ex Epistola missa per Prin- cipem, vel alium, cui inest potestas legem condendi, ad unum locum, re- sultat jus quoad alios in simili casu; secundum Angelum, quem refert & sequitur Jas. in l. civitas, num. 7. ff. si certum petatur, Felin. in c. 1. colum. 4. vers. in textu, ibi, epistola, de probat. Bartolomæus Socinus cons. 44. num. 5. lib. 1. Et quia quotiescumque propter frequentiam actus, aliquid disponitur in uno loco, talis dispositio, non ei solum, sed & aliis in simili casu uni- versalis est; ex Rebuffo in tractatu No- min. quæst. 5. num. 31. Villalobos in ara- rio communium opinionum, litera L. num. 115. cum sequenti, & ita prædictam le- gem 13. non localem, sed universalem continere sanctionem, affirmat ibi Aze- vedo num. 6.*

Non tamen dominus agri privati et ex eo, quòd collectis segetibus, her- ba ejus, seu spolijs derelictum, sit in usu communi, prohibetur prætextu, seu intuitu hujus juris; etiam si talis ager destinatus sit culturae, & semini panis, vites pro libito suo, olivas, & cæteras arbores plantare, aut oleribus hortalijs de novo illum agrum creare. Si quidem hic communis usus

vicinorum, nec consistit in mera servitute juris pascendi quæsti, sed solum ex permissione naturali: quæ collectis fructibus aream, vel hæreditatis superficiem parentem, & liberam offert, provenit: quæ liberæ dispositioni domini, ut pro libito sua re utatur, non opponitur; ut cum Cæpola *dict. cap. de servit. jur. pasc. num. 26.* tradit Covar. *dict. cap. 37. dict. num. 3. vers. hinc sane fit; & num. 4. vers. hoc enim est; & versicul. subinfertur.* Quæ assertio; etsi ex vera domini diffinitione, & regula vulgari legis, in re mandata, C. mandati, satis niti possit; majus tamen, & specialius tutamen fortitur, ex tex. in cap. cum in tua, de decimis, quem celebrem in proposito appellat Covarru. *ubi proximè, num. 5.* & ex eo probatur, cum qui Decimas præscripsit, exceptis agris, censeri præscripsisse illud jus, non tantum, quoad fructus consuetos: colligi, & percipi, sed quoad noviter plantatos, & seminatos; & ibi notat Ant. de Butr. Panormit. & alij, Balb. *de præscript. 2. par. princip. 3. effectu.* Unde colligi potest, terram semini destinata plantari posse.

13 Sed licet in hanc inductionem, ita hunc tex. extollat Covar. tanti viri, & theoriæ, ac praxis Magistri salua pace, quantuncumque expendatur, non invenio, quid, in hac re, illa decisio ponderis habeat. Cum aliud sit dubitare, an quæsto jure decimandi, ex hæreditate, aliqua mutata ejus qualitate, & diverso fructui applicata, debeatur ejus, quod percipitur, decima? quam absque controversia deberi, tradit Abbas in cap. 1. de decimis, notabil. 1. Bellonus *cons. 49. in fin. Surdus dict. consil. 27. num. 11.* quia tale jus semper subsistit, & verificatur, sive in his, sive in alijs fructibus: Aliud, verò an in præjudicium juris pascendi, vel alterius quæsti, possit dominus fundi, qui tale jus est perfoluturus, mutare usum, & culturam? quod neque in textu fuit dubitatum, neque responsum.

14 Secundò, ex regula, de qua in principio hujus capituli deducitur, quod si duo oppida, habent terminos compascuos (hoc est, communitatem in eis, vel unum tantum jus pascendi, in communitate, in alterius terminis) non poterit oppidum habens do-

minium, & cui competit proprietatis plantare, aut novellare agrum pastui designatum, & deserviens, neque ædificijs occupare; ut optimè ex *Salviano, Avendanno, Capola, & alijs, tradit Morla in emporio juris, titu. de servitut. quest. 4. num. 28. versic. Illud tamen dignum est:* vel exteris sine consensu eorum, qui communitatem habent, certo pretio locare, aut gratis exteriorum animalia recipere (quod fortassis alio loco, latius dicemus (& super his locationibus temerè à dominis termini compascui factis, plures exortæ sunt lites, & in hoc Regio conventu adductæ, & semper secundum hanc sententiam, fuerunt decisæ; & pro ea obtinui in lite pro oppido terræ de *Almaçan*, contra villam de Moron. Licet enim termini essent compascui, non dubitaverunt concilium, ac vicini de Moron, quandam partem termini compascui, in locationem, certa mercede, exteris concedere; de quo conquesti sunt vicini aliorum oppidorum, qui communitatem habebant; & utraque sententia fuerunt tales locationes reprobatae, & qui eas fecerant damnati, ut medietatem pretij, seu mercedis perfoluta, consociis communicarent; & quod deinceps nullatenus in præjudicium communitatis quidquam facere possent: quod satis juri adaptatur, ex superius dictis, & ex *l. servitates, §. stillicidium, ff. de servitut. verb.* Non enim potest diminui, vel deteriorari jus pascendi quæstum, ut cum Cæpola *ubi supra*, tradit Covarru. *num. 7. vers. Tertio principa-liter.*

Tertio ex eodem fonte provenit, in tantum debere illæsum jus communitatis servari; ut non solum dominus loci, verum nec supremus Rex noster, debeat in præjudicium juris quæsti, quidquid immutare indistinctè, & sine causa: quia sicuti absque ea rem privati non debet tollere; ita neque ea, quæ communia sunt prohibere debet, ut cum *Isernia tit. que sint Regalia, verbo, portus, 2. colum.* tradit in proposito Avend. *dict. cap. 12. Prætorum, num. 31.*

Quarto inde etiam oritur, quod cum usus bonorum cujuslibet oppidit (quæ vulgo vocamus, *proprios del Concejo*) sit communis, tam statui Nobilium, quam plebeciorum, non poterunt

runt plebeij, nec quilibet status, in præjudicium alterius facere defensas temporales, quæ communiter solent nuncupari, atajados, nec locationes herbæ facere, ut ex earum mercede perfolvatur tributum, quod uni tantum statui incumbit, cum in eo alter prægraveretur, & necessariò utilitas communis in parte diminuatur; Mexia *super legem Toleti, part. 9. fundamento 2. num. 65.* & expressius *num. 66.* & advertit Avend. *ubi supra, cap. 4. part. 1. num. 22. vers. quod facit;* ubi similiter subjungit, quod si habentes communitatem terminorum, defides sunt in eo, quod aliqui volunt, & in modo utendi discordant, invicem se impediunt, ex juribus, quæ adducit Socinus *consil. 58. part. 4.* Ludovicus Gomez in *glo. regula Cancellaria, de jure quæsto non tollendo, & conducunt tradita per Surdum consil. 65. n. 9.*

18 Quintò, & illud etiam ex dictis derivatur, quod quemadmodum dominus proprietatis, seu territorij, non potest usum pascui communis immutare; ita etiam nec qui communitatem, vel servitatem pastus habet: quia correlativorum eadem est ratio, & dispositio; & dispositum in uno, in alio censetur dispositum. *l. fin. C. de indicta vi dicitate toll. l. si ff. de acceptilationib. l. 1. C. de capressis, lib. 11.* & non potest quis ad alium effectum uti servitute, nisi ad quem fuit acquisita, *l. ex meo, ff. de servitut. rusticor. l. ergo, §. Nervatius, ubi Bart. ff. cod. titul. Surdus dict. consil. 27. num. 7. & 8.* Et hinc est, quod quando servitus est concessa ad rem aliquam, & restricta, non extenditur ad fundum adjectum; ut in *l. non modus, C. de servitut. & aqua, Capola dict. tractat. de servitut. rustic. cap. de aqua ductu, col. 5. versicu. Item si quid, Prætica Pap. in forma libelli, in actione confessoria, vers. Servitus, num. 5.* & qui servitatem habet, non potest ejus usum dilatare, aut comprimere in præjudicium ejus, qui servitatem præstat, *l. 3. §. reficere, ff. de itinere actûque privato. Rostredus in lib. de confess. numer. 24.*

19 Quod procedit, etiam si is qui servitatem pascui habet, vellet ad culturam, agrum pascuo destinatum, reducere; nam adhuc invito domino facere non potest, ut tradit Cæpola *dict. cap. de jure pascendi, num. 41.* ad simili-

tudinem fructuarij, qui nec extirpare potest sylvam, & ibi vineam plantare, vel ex ea, terram aratoriam facere, aut pratium; nec ex sylva hortum, nec destructis ædibus eas renovare; & ut generaliter dixerim, alijs quibuscumque modis, seu artibus mutare statum pascui, & rati, etiam faciendo meliorem proprietatem; ut tam doctè, quam uberrimè, & copiosè tradit Dominus Joann. del Castillo in suo elegantissimo, & eruditissimo libr. 1. de usufructu, cap. 33. à num. 22. per text. in *l. hætenus 8. in fine, cum l. sequenti, ff. de usufructu, ibi: Nec autem ampliare, nec inutile detrabere posse, quamvis melius repositurus sit l. usufructuarius 51. ff. eodem, ibi: Usufructuarius novum testorium parietibus, qui rudes fuissent, imponere non potest: quia tamen si meliorem, excolendo ædificium, domini causam facturum esset, non tamen id jure suo facere potest. l. æquissimum 17. §. fructuarius, & §. idem Nerva, & §. item si domus, & §. item si domus, & §. sed si ædium, ff. de usufructu, ibi: Excolere enim, quod invenit, potest, qualitate adium non mutata.*

Et licet his fortiter resistere videatur decisio tex. in *d. l. æquissimum, §. proinde, vers. & si forte, ibi: Et si forte in hoc, quod instituit, plus redditus sit, quam in vineis, vel arbutis, vel olivetis, quæ fuerunt forsitan, hæc deicere poterit, si quidem ei permittitur meliorare proprietatem.* In ejus tamen vera resolutione assignanda, non immorabor: quia de ejus vero intellectu, post Joann. Garziam de *expensis, cap. 11. num. 44.* Barbosa in *l. divortio, §. si fundum, numer. 20. ff. solat. matri, Valasc. consultatione 50. num. 9.* Molin. de *Hisp. primog. lib. 1. cap. 22. num. 7.* latissimè agit dominus Joann. del Castillo, à num. 23. *ubi proximè, & verum ejus sensum percipit, & fuit assecutus, qui concludit, nihil posse fieri ab usufructuario, per quod, vel usus mutetur, vel diminuatur, aut deterioretur: & id ipsum in terminis pascuis observat Cæpola *ubi supra, dict. num. 41. in fine, qui tamen agnoscit socium fructuarium, vel communitatem habentem, in loco pascui, & ædificare domum, vel tuguria facere posse: ut aptius pascuo utatur, vel fruges colligat, dummodo per hoc cæteris consociis, seu proprietatis dominis, non fiat præjudicium**

juxta